

UDC 378.147:[37.011.3-051:78

DOI <https://doi.org/10.31470/2415-3729-2022-15-225-245>

Arts Education in the Development of the Personality of the Next Generation of Future Music Teachers: History and Modernity

Olena Tkachenko

Doctor of Philosophy in Pedagogy (PhD),

Associate Professor of the Department of Art Disciplines and Teaching Methods

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav

✉ 30, Sukhomlynskyi Str., Pereiaslav, Kyiv region, Ukraine, 08401

E-mail: helenmuzik28@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3595-7366>

Мистецька освіта у розвитку особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва нової генерації: історія і сучасність

Олена Миколаївна Ткаченко

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри мистецьких дисциплін і методик навчання,

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

✉ вул. Сухомилинського, 30, м. Переяслав, Київська обл., Україна, 08401

Abstract

The article focuses on the problem of the future music teacher's comprehensive personal development, which is the

basis of their professional competence, pedagogical skill and spiritual culture, relevant to modern education. **The purpose of the study** is a retrospective and comparative analysis of the problem of comprehensive personal development of the future music art teacher of a new generation, based on the historical and pedagogical experience of the organization of art education in the collegiums of Left-bank Ukraine (18th-the early 19th centuries), as they laid the groundwork for the formation and development of general and professional art education; to illustrate the practical implementation of the historical and pedagogical experience of art education organization in the collegiums of Left-bank Ukraine (18th-the early 19th centuries) on the comprehensive development of the future music teacher personality in higher educational institutions. **Methods.** The research methods used by the author were analysis, synthesis, systematisation, comparison and generalisation. **Results.** Modernization of art education in Ukraine aims to improve the spiritual and creative development of personality, humanization and humanitarization of educational process in educational institutions of different types. Consequently, this requires searching for optimal approaches to the organization of art education in higher educational establishments, which would focus on the comprehensive development and professional training of future music teachers as carriers and transmitters of national culture. **Conclusions.** The author has noted that the analysis and creative insight into the historical and pedagogical experience of art education organization in the collegiums of the Left Bank Ukraine (18th-the early 19th centuries) determines the possibility of its use in modern higher educational institutions for comprehensive individual development of future music art teachers, which is the basis of their professional competence, teaching skills and spiritual culture. The author has presented the transformation of progressive ideas of historical and pedagogical experience of the organization of art education in the collegiums of Left-bank Ukraine (18th-the early 19th centuries). Moreover, the author has

defined the forms of organizing educational and extracurricular cultural and artistic activities of future music teachers at higher pedagogical educational institutions, namely: 1) individual classes in «Additional musical instrument», «Voice production», «Choir conducting», «Main musical instrument» and group (practical) classes in artistic disciplines, which are the part of the educational program «Secondary education (Musical art)» on the training of future music teachers; 2) staging and theatricalization, which is implemented in the course of the educational discipline «Staging a children's musical performance» and organizing creative student theater groups to perform theatrical actions: 3) vocal and choral groups in an educational institution: 4) extracurricular cultural and artistic activities.

Keywords: historical and pedagogical experience, art discipline, music education, art education, school theatre.

References

1. Bagaley, D., Miller, D. (1905). Opyt istorii g. Khar'kova za 250 let' yego sushchestvovaniya [Experience of the history of Kharkov for 250 years of its existence]. Kharkov. Vol. 1 [in Russian].
2. Dmitriyeva, I. (2001). Spryynyattya ta rozuminnya tvoriv obrazotvorchoho mystetstva uchnyamy dopomizhnoyi shkoly [Perception and understanding of works of fine art by students of an auxiliary school]. *Naukovi zapysky. Seriya: Pedagogichni nauky - Proceedings. Series: Pedagogical sciences*. Kyiv, 32, II, 106. [in Ukrainian].
3. Drozdov, V. (1916). Íoann Maksimovich – osnovatel' Chernigovskoy seminarii Svyatitel' Bozhii Íoann Maksimovich – mitropolit Tobol'skiy i vseya Sibiri [John Maksimovich – Founder of the Chernihiv Seminary St. John Maksimovich, Metropolitan of Tobolsk and All Siberia]. *Sbornik Chernigovskogo yeparkhial'nogo drevnekhranilishcha - Collection of the Chernihiv diocesan ancient repository*. Chernigov: Yeparkhial'naya tipografiya, 95–103. [in Russian].

4. Zholtovs'kyi, P. (1958). Vyzvol'na borot'ba ukrayins'koho narodu v pam'yakh mystetstva XVI–XVIII st. [The liberation struggle of the Ukrainian people in the art monuments of the XVI–XVIII centuries]. Kyiv: Vydavnytstvo Akademiyi nauk Ukrayins'koyi RSR [in Ukrainian].

5. Levits'kiy, P. (1889). Proshloye Pereyaslavskogo dukhovnoho uchilishcha. Rech', chitannaya na akte v Pereyaslavskom dukhovnom uchilishche 13 oktyabrya 1888 g. Po sluchayu ispolnivshegosya 150-letiya [The Past of the Pereyaslav Spiritual School. Speech delivered at an act at the Pereyaslav Theological School on October 13, 1888. On the occasion of the 150th anniversary]. Kiev. [in Russian].

6. Mashchenko, S. (2003). Ukrayins'ki myslyteli XVII–XVIII st. na Chernihovo-Sivershchyni. Naukovo-populyarni narysy [Ukrainian thinkers of the XVII–XVIII centuries in Chernihiv-Sivershchyna. Popular scientific essays]. Chernihiv: Chernihivs'ki oberehy [in Ukrainian].

7. Parkhomenko, V. (1908). Ocherk istorii Pereyaslavsko-Borispol'skoy yeparkhii (1733–1785 gg.) [Essay on the history of the Pereyaslav-Borispol diocese (1733–1785)]. Poltava [in Russian].

8. Pereukhenko, H. (1998). Tradytsiyi i praktyka vplyvu teatral'noyi pedahohiky na pidhotovku maybutnikh vchyteliv: Dys. ...kand. ped. nauk: 13.00.01 [Traditions and practice of the influence of theater pedagogy on the training of future teachers: Diss. ... candidate ped. Sciences: 13.00.01.]. Kyiv, 15–36. [in Ukrainian].

9. (1887). Svedeniya o Pereyaslavsko-Poltavskoy seminarii za vremya ot 1798 g. po 1818 g., izvlechenyye iz del arkhiva Poltavskoy dukhovnoy konsistorii [Information about the Pereyaslav-Poltava Seminary for the period from 1798 to 1818, extracted from the archives of the Poltava Theological Consistory]. *Poltavskiye yeparkhial'nyye vedomosti - Poltava Diocesan Gazette*, 21, 770. [in Russian].

10. Siropolko, S. (1937). *Istoriia osvity na Ukraini* [History of education in Ukraine]. Lviv, 54. [in Ukrainian].
11. Tkachenko, O. (2015). *Mystetska osvita v kolehiumakh Livoberezhnoi Ukrainy (XVIII – pochatok XIX stolittia). Avtoreferat dysertatsii na zdobuttia naukovooho stupenia kand. ped. nauk (13.00.01 – zahalna pedahohika ta istoriia pedahohiky)* [Art education in colleges of the Left Bank of Ukraine (XVIII – beginning of the XIX century). Abstract of the dissertation for obtaining the scientific degree of Candidate of Science. ped. Sciences (13.00.01 – general pedagogy and history of pedagogy)]. Pereiaslav-Khmelnytskyi. [in Ukrainian].
12. Travkina, O. (2003). *Chernihivskyi kolehium: Dys. ... kand. istor. nauk: 07.00.08.* [Chernihiv Collegium: Diss. ... candidate history Sciences: 07.00.08]. Lviv, 170. [in Ukrainian].
13. Khyzhniak, Z., Mankivskyi, V. (2003). *Istoriia Kyievo-Mohylianskoi akademii* [History of the Kyiv-Mohyla Academy]. Kyiv: Vydavnychiy dim KM «Akademiia», [in Ukrainian].
14. Shreier-Tkachenko, O. (1972). *Hryhorii Skovoroda – muzykant* [Hryhoriy Skovoroda is a musician]. Kyiv: Muzychna Ukraina, [in Ukrainian].
15. Yanko, D., Krvavych, D. (1969). *Skulptura. Istoriia ukrainskoho mystetstva* [Sculpture. History of Ukrainian art]. Kyiv, 4, 1, 54–74. [in Ukrainian].

Вступ

В сучасних умовах модернізації системи мистецької освіти та впровадження інновацій у навчально-виховний процес закладів вищої педагогічної освіти вагомого значення набуває проблема розвитку особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, здатного до викладання інтегрованого курсу «Мистецтво» (1-7 кл.) та мистецтва (8-11 кл.). Провідною тенденцією розвитку сучасної мистецької освіти є інтеграційні процеси, які вимагають від особистості вчителя музичного мистецтва нової генерації, не стереотипного, інноваційного, асоціативно-образного

мислення, здатного успішно функціонувати в умовах постійних змін. Відповідно, успіх мистецько-педагогічної діяльності вчителя в загальноосвітній школі залежить від того, наскільки органічно розвивалася його особистість під час навчання у вищому педагогічному навчальному закладі. Відповідно, основними завданнями вищого навчального закладу є створення необхідних умов розвитку особистості майбутнього вчителя, реалізація його здібностей і талантів. Екстраполяція цих завдань на площину сучасної мистецької освіти зумовлює необхідність пошуку таких форм її організації у вищих педагогічних навчальних закладах, які б спрямовувалися на всебічний розвиток та фахову компетентність майбутніх учителів музичного мистецтва.

Протягом останніх десятиліть проблема готовності вчителів музичного мистецтва до інтегрованого викладання мистецьких дисциплін розроблялась науковцями Н. Аніщенко, Л. Масол, О. Михайличенко, О. Олексюк, В. Орловим, Г. Падалко, О. Ростовським, О. Рудницькою, О. Соколовою, О. Щолоковою та іншими. Утім, актуальність проблеми зумовлена недостатнім теоретично-практичним аналізом історико-педагогічного досвіду становлення та розвитку мистецької освіти в Україні, який є доцільним для використання у сучасних вищих педагогічних навчальних закладах у процесі розвитку особистості майбутніх учителів музичного мистецтва в напрямку підвищення рівня їхньої фахової компетентності, педагогічної майстерності та загальної культури.

Мета статті – полягає у аналізі проблеми всебічного розвитку особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва нової генерації, спираючись на історико-педагогічний досвід організації мистецької освіти в колегіумах Лівобережної України (XVIII – початок XIX ст.); проілюструвати практичну реалізацію досвіду становлення та розвитку мистецької України (XVIII – початок XIX ст.) на всебічний та професійний розвиток особистості майбутньої вчителів музичного мистецтва сьогодення.

Матеріал і методи досліджень

Матеріалом для дослідження даної проблематики слугували результати опрацювання історичних документів, матеріалів, відомостей та фактів щодо організації мистецької освіти в колегіумах Лівобережної України (XVIII – початок XIX ст.). Аналіз та трансформація зазначеного історико-педагогічного досвіду дали змогу дати практичні рекомендації щодо урізноманітнення спектру форм організації навчальної та позанавчальної діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих педагогічних навчальних закладах.

У дослідженні використані теоретичні методи: аналіз та узагальнення науково-історичної, педагогічної, мистецтвознавчої літератури для розгляду теоретичних питань; синтез, систематизація та порівняння – для обґрунтування основних положень дослідження та формулювання висновків.

Результати та їх обговорення

Сьогодні професія вчителя музичного мистецтва багатофункціональна. Музичне мистецтво є невід’ємною складовою загальної мистецької освіти, зміст якої полягає у взаємодії різних видів мистецтва. Взаємодія видів мистецтва (музика, живопис, література, театр, хореографія) сприяє гармонійному розвитку, єдності формування інтелектуальної та емоційної сфер психіки особистості майбутніх учителів музичного мистецтва. У пошуках оптимальних підходів до розв’язання означеної проблеми доцільним є звернення до історико-педагогічного досвіду організації мистецької освіти в колегіумах Лівобережної України (XVIII – початок XIX ст.), оскільки саме у них закладалися передумови наступності загальної і професійної мистецької освіти.

На Лівобережній Україні (XVIII – початок XIX століття) мистецька освіта активно розвивалася у таких навчальних закладах, як колегіуми. Науковцями доведено, що колегіуми були середніми навчальними закладами

підвищеного типу. Вони надавали духовну освіту, але мали загальноосвітній характер і були доступні всім верствам населення. Колегіуми Лівобережної України (XVIII – початок XIX ст.) існували у Чернігові (1700), Харкові (1721), Переяславі (1738). Вони становили першу на Лівобережжі систему середніх навчальних закладів підвищеного типу. Навчально-виховна діяльність у цих навчальних закладах була та сама, що й у Києво-Могилянській академії, яка виховала та підняла на новий рівень кращі досягнення та надбання як вітчизняних, так і західноєвропейських освітніх закладів щодо використання різних видів мистецтва у навчально-виховному процесі.

Окрім обов'язкових дисциплін, до змісту навчання колегіумів входили такі мистецькі дисципліни: поетика, риторика, музика, малювання. Найголовнішою дисципліною була поетика, яка розглядалася як мистецтво (талант) викладу віршами людських дій, почуттів та водночас як наука про закони та правила поезики. Їхній практичний літературний напрямок був тісно пов'язаний з поезією та драмою XVI-XVII століття. Що виділяло українську літературу у загальноєвропейському культурному контексті. Риторика розглядали як універсальну науку про слово і одночасно як царицю мистецтв, яка вчила добре говорити, володіти мистецтвом слова та мови, вміти дати відповідь на запитання та переконувати. Тобто, риторика була своєрідною. Нормативною словесно-педагогічною дисципліною колегіумів, через викладання якої, як зазначає Г. Переухенко, «у свідомості учнів вводилося уявлення про те, як треба діяти у різних життєвих обставинах» (Переухенко, 1996:21). Формуючи мовну культуру, риторика створювала не тільки образ промови, а й образ самої людини, стиль її життя і поведінки. Як риторика так і поетика мали повчати, розважати, а головне, збуджувати кращі почуття (Мащенко, 2003:140). Поетика та риторика викликали велику цікавість та захоплення у бурсаків. Жодне свято, жодна знаменна подія

у колегіумах не проходила без орацій та декламації. Наприклад, здобувши глибокі знання в класі поетики та риторики, випускники Чернігівського колегіуму. Як зазначає О.І. Травкіна «...займали посади писарів, канцеляристів Генеральної військової канцелярії, полкових, сотенних канцелярій, наслідували в уряді своїх батьків, становлячи прошарок української адміністративної еліти» (Травкіна, 2003:170).

Багато випускників колегіумів після закінчення навчання стали викладачами у цих же колегіумах, вчителями у церковно-приходських школах, репетиторами, а також відомими літераторами, поетами, художниками, композиторами, співаками. Крім знань, які надавали ці мистецькі дисципліни, на цих заняттях у студентів формувалися суспільно-політичні, патріотичні погляди і визначався їхній світогляд, виховувалась любов до освіти, науки та мистецтва.

Поетика та риторика розкривали можливості для розвитку театральної освіти, становлення якої відбувалося у позанавчальній діяльності у шкільному театрі колегіумів. Театр – один із видів, який свідчить про появу на Лівобережній Україні у XVII-XVIII столітті культурних форм, що раніше не властиві православно-візайтійському слов'янству. Шкільні вистави були обов'язковими практичними вправами, які входили до курсів навчання поетики та риторики. Їхнє виконання було справжньою урочистістю в колегіумах. Також студенти виступали із виставами (драми-містерії) під час релігійних свят, насамперед різдвяних та великодніх, а також під час різних заходів. Найбільш уживаним шкільний театр був під час «епетицій» та «рекреацій». Особливою популярністю серед бурсаків і населення користувалися вертепи (вертепні драми). Тому що у вертепних драмах учні колегіумів найбільше мали можливість самовиразитися та проявити свою творчість. У цих невеликих виставах розкривалася

багатогранність культури XVI-XVIII століття, характерною рисою якої є синтез різних видів мистецтва: поезії, музики, живопису. У вертепній драмі студенти самі виступали у ролі авторів, акторів, режисерів, музикантів, розучували канти та пісні, виготовляли все необхідне для вертепу вертепа (Хижняк, 2003:110).

Дидактичні завдання шкільного театру у колегіумах поєднувалися із загальними завданнями морального, ідейного та естетичного виховання, які ставила перед собою школа загалом. Його вистави були «прикладними» (exempla), які допомагали засвоїти релігійні догмати та принципи громадянської поведінки, а також служили благочестю у школі, прикладом служіння Батьківщині. Головна заслуга шкільного театру полягала у підвищенні загальнокультурного та морального рівня студентів.

В останні роки педагогічна наука намагається використати театральну педагогіку як засіб удосконалення педагогічної майстерності та розвитку духовних цінностей у майбутніх учителів музичного мистецтва. Синтетична природа театального мистецтва створює унікальні можливості для розвитку їхньої мови, уваги, спостережливості, пам'яті, фантазії, інтуїції, виразності інтонації, а також сприяє покращенню психологічної атмосфери міжособистісного спілкування, формуванню культури поведінки.

Велике значення у розвитку особистості учнів колегіумів Лівобережної України (XVIII – початок XIX ст.) мали художня та музична освіта, яка надавала знання і розвивала художні та музичні вміння й навички, прививала їм світові культурні цінності. Значення художньої освіти у розвитку особистості учнів полягає в тому, що вона «завдяки своїй універсальності розвиває візуальний і сенсорний досвід, поглиблює знання, інтенсифікує емоційно-чуттєву сферу, оперуючи при цьому основними художніми засобами, пов'язаними із зоровим сприйняттям (кольором, формою, простором тощо)» (Дмітрієва, 2001).

У художній освіті Чернігівського та Переяславського колегіумів був більш розвинений іконопис, іконографічні розписи. У становленні та розвитку малювання в колегіумах певне місце займала поетика. Тому що саме на заняттях поезики учні вивчали теорію символів, емблем та ієрогліфів. Використовуючи їх викладачі та учні колегіумів робили оформлення тез та листів-панегіриків, які являли собою великі багатофігурні композиції. Ці композиції мали портретні зображення, окремі предмети, елементи архітектури та текстову частину з програмою диспутів.

Художні знання та вміння учнів колегіумів виявлялися також на конспектах лекцій, які майстерно та химерно прикрашені художніми зображеннями. Зокрема, В. Дроздов зазначає: «Гусиним пером на жорсткому папері каліграфічно ретельно написані студентами колегіуму цілі трактати з богослов'я, філософії та інших предметів на сотнях сторінок. Віньетки і розмальовки заголовків, початкових букв, зроблених від руки тим самим гусячим пером показують, що переписувач виконував не казенну тяготу, обов'язок, а працював від душі, не поспішаючи, на дозвіллі» (Дроздов, 1916:96).

Також прикрашений розписами інтер'єр будинку Переяславської семінарії (1753–1756 рр.). Ініціативу щодо оформлення виявив єпископ переяславський Іван Козлович, колишній ректор Московської слов'яно-греко-латинської академії. Зокрема, два портали будівлі семінарії прикрашені барельєфною акантовою орнаментикою, серед якої над одними дверима розташована монограма Іоанна Козловича, над другою – емблема схоластичного богослов'я – птах з гілочкою у дзьобі над горою (Жолтовський, 1958:147). Зазначимо, що ці розписи збереглися до цього часу.

На визнання малювання в Переяславському колегіумі вплинуло розпорядження єпископа Гervasія Лінцевського, яке він видав у 1764 році: «нездатних до схоластичного латинського навчання семінаристів навчати чесного та

політичного ремесла живопису, аптекарства, столярства та інших. (Пархоменко, 1908:77). Враховуючи цей документ, хотілося б звернути увагу на такий напрямок художньої освіти, як столярний. Виготовлення фігур Христа, Богоматері та різних святих вимагало певної художньої освіти, основи якої надавали під час викладання геометрії, особливо приділяли увагу законам симетрії та перспективи. Практикувалося мистецтво об'ємного та прорізного різьблення. Всі ці знання були необхідні для виготовлення іконостасів, кіотів, хрестів, окладів ікон. Ці предмети належать до мистецтва декоративної рельєфної пластики. Нею чудово володів відомий майстер скульптури Василь Рескевич, що працював на Переяславщині наприкінці XVIII на поч. XIX ст. (Янко, 1969:56).

У Харкові 1768 року Харківським губернатором С. Щербініним при колегіумі було відкрито «Додаткові класи» або їх ще називали «казенне училище», за яких з'явилася перша школа малювання, живопису та архітектури (Сірополко, 1937:54). То була своєрідна школа, так званого академічного мистецтва. У цих класах існувала система вибору предметів самими учнями, тобто система, що тепер називається «елективна» і знаходить застосування у деяких загальноосвітніх середніх школах із недавнього часу, а у сучасних вищих педагогічних навчальних закладах теж існує прийом вибірковості дисциплін. Відповідно, учні «Додаткових класів» вивчали деякі предмети обов'язково, а деякі обирали за бажанням, спеціалізуючись на малюванні, або на архітектурі, на військових науках (Багалей, 1905:418). Навчання учнів колегіуму в «Додаткових класах» давало їм можливість здобути художню освіту, розвивати творчі здібності і у подальшому, здібні учні обирали собі цей вид мистецтва за основну спеціальність, продовжуючи навчання у вищих навчальних закладах як Росії, так і за кордоном. Зокрема, найкращі учні «рисувального класу» продовжували навчання у Петербурзькій Академії живопису та ставали професійними художниками.

Знання та вміння малювання використовувалися при оформленні декорацій шкільного театру. Відповідно, сьогодні дуже важливо навчити як учнів загальноосвітніх шкіл, так і майбутніх учителів музичного мистецтва та інтегрованого курсу «Мистецтво» композиції, пропорцій, використання різних шрифтів, кольорних та тональних співвідношень.

Щодо музичної освіти в колегіумах, то програма загального музичного навчання була серйозно поставлена у Чернігівському та Харківському колегіумах, які успадкували традиції методики навчання музичної грамоти та хорового співу із братських шкіл. У Переяславському колегіумі музика належала до необов'язкових предметів. Студенти опановували музику та співи практичним шляхом, беручи участь у церковних хорах та у співі на кліросі у Вознесенському монастирі. Адже щодня, як зазначає П. Левицький, студенти призначалися для читання та співу під час богослужіння (Левицький, 1889:14). Так, у 16 пункті наказу св. Синоду від 31 жовтня 1798 року зазначається: «над навчання у школах, вчити учнів справно читати по церковних книгах і співати при службах Божих» (Сведения, 1887:770).

Через знайомство з народними піснями та музикою творчі викладачі колегіумів прищеплювали учням любов до музичного фольклору. Зокрема, під час викладання у Переяславському колегіумі Г. Сковорода вивчав зі своїми вихованцями народні пісні, проводив заняття хору на лоні природи, навчав гри на музичних інструментах (Шреєр-Ткаченко, 1972:47). Відсутність навчальних програм деяких художніх дисциплін давала широкий простір для творчості прогресивних педагогів та художників того часу: Ф. Прокоповича, Г. Сковорода, І. Максимовича, М. Ділецького, Г. Березовського та ін. Вони своїми знаннями та досвідом впливали на виховання та духовне збагачення учнів колегіумів, які надалі ставали справжніми фахівцями своєї справи. Це були: І. Бодянський, П. Житецький, П. Раєвський та ін.

Напівголодне існування в колегіумах змушувало студентів вдаватися до різних засобів покращення матеріального становища. Одним із таких засобів, як у Чернігівському та Харківському колегіумах, так і у Переяславському, було випрошування милостині. Воно супроводжувалося співом кантів та читанням віршів, які часто складалися самими студентами, зокрема взимку, під час різдвяних свят, канікул («епетиції», «вакації»). За оцінкою П. Козицького, вдаючись до такого засобу заробітку, співаки «були творцями музично-співочої культури Південно-Західного краю», які, у свою чергу «... розносили та популяризували плоди своєї музичної творчості...» (Шреєр-Ткаченко, 1972:72). Таким чином і в позаурочний час також відбувався розвиток творчої особистості та набуття загальної мистецької освіти.

Комплексний аналіз становлення та розвитку окремих видів мистецької освіти в колегіумах Лівобережної України (XVIII – поч. XIX ст.) вказує на те, що музична, театральна та художня освіта розглядалися в аспекті розвитку загальної культури та освіти особистості учнів, формування їх гуманного світогляду, інтонаційно-образного мислення, культури почуттів, уміння орієнтуватися у суспільних явищах. До різних видів художньої діяльності та в різних формах учні колегіумів особливо залучалися у позаурочний час, де на практиці застосовували свої знання та навички, розвиваючи свої творчі здібності.

У результаті аналізу та усвідомлення теоретичного матеріалу щодо розвитку мистецької освіти в колегіумах Лівобережної України (XVIII – поч. XIX ст.), де види мистецтва використовувалися у різних формах взаємозв'язків та організації навчально-виховного процесу, можемо виокремити провідні форми її організації: урочні – урок-диспут, урок-лекція, та позаурочні – обов'язкова участь у церковному хорі, шкільний театр, «вакації», «епетиції», «весняні рекреації», виготовлення і оздоблення тез-об'єктів та

декорацій для шкільного театру, розмальовування будівель. Поєднання теоретичних знань мистецьких дисциплін із практичним їх застосуванням у зазначених формах організації навчально-виховного процесу колегіумів сприяли прискоренню всебічного розвитку школярів та оволодіння загальною мистецькою освітою (Ткаченко, 2015).

Уважаємо, що історико-педагогічний досвід організації мистецької освіти в колегіумах Лівобережної України (XVIII – поч. XIX ст.) є актуальним і в сучасних умовах щодо впливу на розвиток особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва. Адже звернення до історичних джерел досліджуваного періоду значно розширює уявлення про еволюцію освітньо-виховних програм навчальних закладів різних типів; вплив мистецької освіти на культурно-освітній рівень учнів та населення.

Провідними видами діяльності майбутніх вчителів музичного мистецтва у вищих педагогічних навчальних закладах є пізнання мистецтва через сприймання художніх творів та їх інтерпретацію, оцінювання з акцентом на творче самовираження здобувачів освіти. Творче самовираження реалізується через виконання мистецьких творів, проєктів (індивідуальних, колективних) та задоволення потреб особистості у співі, танці, фото, відеозйомці, інструментальній грі, театральній та образотворчій діяльності тощо. що сприятиме активному формуванню професійних компетентностей. Розвиток особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва та якості його освіти в цілому залежить від змісту й форм організації мистецької освіти у навчально-виховному процесі вищих педагогічних навчальних закладів. Реалізація формування компетентнісного підходу в майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає урізноманітнення форм організації освітнього процесу у взаємозв'язку аудиторної та позааудиторної діяльності.

Пропонуємо результати трансформації історико-педагогічного досвіду організації мистецької освіти в колегіумах Лівобережної України (XVIII – початок XIX ст.) представлені у виокремлених формах організації навчальної та позанавчальної культурно-мистецької діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих педагогічних навчальних закладах.

Розвиток творчого самовираження у майбутніх учителів мистецтва, перш за все, потрібно починати з розвитку у них рефлексії, усвідомлення себе суб'єктом професійної діяльності, носієм певних суспільних цінностей та соціально корисною особистістю, готовою до творчого застосування отриманих знань у різних нестандартних ситуаціях теоретичного і практичного характеру. Ми пропонуємо це робити у формі організації індивідуальних занять з «Додаткового музичного інструменту», «Постановки голосу», «Хорового диригування», «Основного музичного інструменту» та групових (практичних) занять з мистецьких дисциплін, які є у змісті освітньої програми «Середня освіта (Музичне мистецтво)» з підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Зазначені форми, на основі встановлення стосунків співробітництва між викладачами і студентами, сприяли реалізації основних цілей і положень особистісно-орієнтованого підходу. Це, у свою чергу, вимагає від викладача володіння основами психології, стати радником для студента та перебувати в постійному творчому пошуку.

Другою ефективною формою є інсценізація та театралізація, яка впроваджується в процесі навчальної дисципліни «Постановка дитячого музичного спектаклю» та у формі організації творчих студентських театральних гуртів для виконання театралізованих дійств. Використання інсценізації та театралізації сприяє перетворенню практичних занять на справжнє театральне дійство, оскільки воно уподібнює студентів до акторів театральної вистави на

професійній сцені, а викладач виконує роль драматурга. Перетворюючи практичне заняття на театральне дійство, відбувається взаємодія різних видів мистецтва (мистецтва слова, музики, образотворчого мистецтва, танцю), де один вид мистецтва доповнює інший. Таким чином, організація та участь майбутніх учителів музичного мистецтва в театральному дійстві, сприяє розширенню їх світогляду та усвідомленню власного «Я», розвитку пізнавальних інтересів, удосконаленню їхніх когнітивних процесів (мислення, уяви, пам'яті), а також забезпечує можливість для самовираження. Відповідно, застосування цієї форми в навчально-виховному процесі студентів сприяє формуванню їх морально-етичної поведінки, естетичних смаків, гармонійному розвитку їх творчих здібностей, фахової компетентності та педагогічної майстерності.

Третя форма – організація вокально-хорових колективів у навчальному закладі. Участь студентів у хоровій діяльності забезпечує розвиток музичного слуху, правильного інтонування, музичної пам'яті та усвідомлене застосування набутих музичних знань. Така форма сприяє відродженню української духовної музики, збереженню національної традиції академічного хорового співу у вищому педагогічному навчальному закладі, популяризації української та світової класичної хорової музики, музичного фольклору, зокрема, з піснями українського календарно-обрядового фольклору під час свят річного циклу. Саме студенти, які є учасниками таких хорових колективів мають можливість проявити і розвивати свої музично-творчі та акторські здібності, випробувати себе як вокаліст, диригент, хормейстер, актор. Через виконання української та світової класичної хорової музики, музичного фольклору, віковічні традиції народу будуть надбанням молодого покоління та сприятимуть наближенню їх до сформованих протягом віків уявлень про сутність людини, її духовність, красу й гармонію навколишнього світу. на основі українських звичаїв, обрядів

і традицій, учасники таких колективів мають можливість самотійно моделювати різноманітні дієства і при цьому розвивати свої музично-творчі здібності, вдосконалювати свою фахову майстерність, підвищувати загальну культуру. Це відповідно, створює унікальні умови для підвищення ефективності процесу оволодіння майбутніми вчителями мистецтва музично-естетичною і професійно-педагогічною культурою. Літературний зміст вокально-хорових творів допомагає зрозуміти головну думку у творі та виразити її у своєму виконанні, а це впливає на розвиток творчої уяви, мислення та здатності до імпровізації, вдосконалює їхні музично-слухові уявлення. Хоровий репертуар потрібно підбирати різний за характером – від простої народної, естрадної пісні до класичних творів. Також репертуар повинен задовольняти духовні потреби й інтереси учасників колективу, торкатися їхніх переживань та почуттів.

Четверта форма – організація позанавчальної культурно-мистецької діяльності. У концертній програмі позанавчальних культурно-мистецьких заходів студенти можуть показувати свої музично-творчі здібності та художню майстерність у різних жанрах театального, музичного, хореографічного мистецтва тощо. Вони також можуть виступати як сольні, так і у вокальних та інструментальних ансамблях, хорових колективах виконуючи твори народної, класичної та сучасної музики. У процесі такої культурно-мистецької діяльності відбувається професійна підготовка студентів (виявлення себе у ролі співаків, інструменталістів, диригентів, акторів). Такі форми організації мистецької освіти, де майбутні вчителі презентують себе не тільки як виконавці вокальних чи інструментальних номерів, акторської ролі, але й демонструють свій зовнішній вигляд, культуру поведінки, мають велике значення для вдосконалення їхньої педагогічної та виконавської майстерності, розвитку творчого самовираження і загальної культури.

Висновки

Реалізація сучасних освітніх завдань у галузі мистецької освіти полягає у розвитку особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва нової генерації. Тенденції модернізації мистецької освіти формуються на ґрунті багатовікових вітчизняних освітніх традицій. Тому доцільним стало звернення до історико-педагогічного досвіду організації та розвитку мистецької освіти в колегіумах Лівобережної України (XVIII – початок XIX ст.) та його трансформація. У результаті ретроспективного та порівняльного аналізу історико-педагогічного досвіду організації мистецької освіти в колегіумах Лівобережної України (XVIII – початок XIX ст.) було встановлено його вплив на розвиток особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва та виокремлено форми організації навчальної та позанавчальної культурно-мистецької діяльності майбутніх учителів музичного мистецтва у вищих педагогічних навчальних закладах.

Отже, через осмислення досягнень мистецької освіти попередніх поколінь та трансформацію її історико-педагогічного досвіду у зміст навчально-виховного процесу вищих педагогічних навчальних закладів, відбуватиметься розвиток особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва нової генерації.

Література

1. Багалеї Д., Миллер Д. Опыт истории г. Харькова за 250 летъ его существования. Харьковъ, 1905. Т. 1. 568 с.
2. Дмітрієва І. Сприйняття та розуміння творів образотворчого мистецтва учнями допоміжної школи. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Київ, 2001. Вип. 32. Ч. II. 106 с.
3. Дроздов В. Іоанн Максимович – основатель Черниговской семинарии Святитель Божий Іоанн Максимович – митрополит Тобольский и всея Сибири.

Сборник Черниговского епархиального древнехранилища. Чернигов: Епархиальная типография, 1916. С. 95–103.

4. Жолтовський П. Визвольна боротьба українського народу в пам'яках мистецтва XVI–XVIII ст. Київ: Видавництво Академії наук Української РСР, 1958. 147 с.

5. Левицький П. Прошлое Переяславского духовного училища. *Речь, читанная на акте в Переяславском духовном училище 13 октября 1888 г. По случаю исполнившегося 150-летия.* Киев, 1889. 21 с.

6. Мащенко С. Українські мислителі XVII–XVIII ст. на Чернігово-Сіверщині. Науково-популярні нариси. Чернігів: Чернігівські обереги, 2003. 155 с.

7. Пархоменко В. Очерк истории Переяславско-Бориспольской епархии (1733-1785 гг.). Полтава, 1908. 130 с.

8. Переухенко Г. Традиції і практика впливу театральної педагогіки на підготовку майбутніх вчителів: Дис. ...канд. пед. наук: 13.00.01. Київ, 1998. С. 15–36.

9. Сведения о Переяславско-Полтавской семинарии за время от 1798 г. по 1818 г., извлеченные из дел архива Полтавской духовной консистории. *Полтавские епархиальные ведомости.* 1887. № 21. С. 770.

10. Сірополко С. Історія освіти на Україні. Львів, 1937. С. 54.

11. Ткаченко О. Мистецька освіта в колегіумах Лівобережної України (XVIII – початок XIX століття). Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. пед. наук (13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки). Переяслав-Хмельницький, 2015. 22 с.

12. Травкіна О. Чернігівський колегіум: Дис. ...канд. істор. наук: 07.00.08. Львів, 2003. С. 170.

13. Хижняк З., Маньківський В. Історія Києво-Могилянської академії. Київ: Видавничий дім „КМ Академія”, 2003. 184 с.

14. Шреєр-Ткаченко О. Григорій Сковорода – музикант. Київ: Музична Україна, 1972. 76 с.

15. Янко Д., Кравич Д. Скульптура. Історія українського мистецтва. Київ, 1969. Т. 4. Кн. 1. С. 54–74.

Ткаченко О. М.

**Мистецька освіта у розвитку особистості майбутнього
вчителя музичного мистецтва нової генерації: історія і
сучасність**

Анотація

У статті зосереджена увага на вирішенні проблеми розвитку особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва нової генерації. Шляхом ретроспективного та порівняльного аналізу розвитку мистецької освіти у колегіумах Лівобережної України у XVIII – початок XIX ст. розкривається її вплив на рівень освіти, культури та всебічний розвиток шкільної та студентської молоді минулого та сьогодення, що є ключовим завданням модернізації сучасної художньої освіти. Встановлено, що сучасна педагогічна освіта не повинна ігнорувати успадкований історико-педагогічний досвід тому, що є багато спільного та актуального для використання його у сучасних закладах вищої педагогічної освіти. Шляхом трансформації історико-педагогічного досвіду організації мистецької освіти в колегіумах Лівобережної України (XVIII – початок XIX ст.) запропоновано для практичного використання майбутніми вчителями музичного мистецтва урізноманітнення форм організації навчальної та позанавчальної культурно-мистецької діяльності у вищих педагогічних навчальних закладів. У статті названо та охарактеризовано форми організації навчальної та позанавчальної культурно-мистецької діяльності майбутніх вчителів музичного мистецтва.

Keywords: історико-педагогічний досвід, мистецькі дисципліни, музична освіта, художня освіта, шкільний театр.